

Безрукова Н.В., к.е.н., доцент; Геращенко Д.І., студент
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

РОЗВИТОК БІРЖОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів світової економіки відбуваються суттєві зміни елементів інфраструктури ринку загалом та модифікація біржової торгівлі в системі економічних відносин, зокрема. Адже, формування і розвиток інфраструктури ринку відбувається за умови гармонійної взаємодії всіх її структурних елементів, їх розвитку як системи. Сукупність та стійкість елементів системи забезпечують безперебійне функціонування господарських взаємозв'язків та взаємодії суб'єктів ринкової економіки, утворюючи єдину цілісну багаторівневу систему. Одним із основних елементів організаційно-маркетингової інфраструктури ринку є біржі, як найбільш досконала форма організації торгівлі. Світовий біржовий ринок протягом останніх десятиліть розростається по усіх регіонах світу. У загальній структурі світового біржового ринку домінуючим є біржовий фінансовий ринок. Світовий біржовий товарний ринок відзначається певною стабільністю та появою нових видів інструментів. Водночас діапазон вітчизняного біржового ринку як елемента інфраструктури ринкової економіки є незначним.

Нині прослідковується тенденція щодо об'єднання міжнародних бірж у світові торговельні майданчики із використанням сучасних технологій біржової торгівлі задля раціоналізації функціонування біржового ринку. Злиття біржових площадок «обнуляє» міжнаціональні кордони для учасників біржових торгів та сприяє загостренню конкурентності на світовому біржовому ринку, забезпечує швидкі зміни біржового механізму. Біржі перетворюються на всесвітні осередки укладання деривативів, формування прозорого ціноутворення, трансферту інвестиційного капіталу на інтерконтинентальному рівні [2]. Можливість використання різноманітних інструментів та методів біржового ринку дає можливість до залучення більшої кількості учасників економічних відносин, як суб'єктів господарювання так і трейдерів, інвестиційних компаній, фінансових установ.

У сучасних умовах міжнародний біржовий ринок – це ринок досить тісної конкуренції між біржовими об'єднаннями [2]. Одним із основних елементів організаційно-маркетингової інфраструктури ринку є біржі, як найбільш досконала форма організації торгівлі. Нормальне (звичайне) функціонування біржі можливе лише в умовах ринкового середовища, самостійності підприємств різних форм власності й господарювання, наповнення ринку біржовими товарами, присутність значної кількості покупців, продавців та посередників, стабільності грошової системи та розвинутої інфраструктури.

Враховуючи особливості функціонування біржі, як елемента інфраструктури ринку, нині вона вбачається як взаємодія суб'єктів біржового ринку, які розмежовуються за характеристикою товару, учасниками торгу, їх місцем знаходження та технічних можливостей [2]. Сучасна біржа – це торгові точки, здатні обслуговувати учасників дистанційно за допомогою спеціальних програм і робочих терміналів. Отже, біржа – це платформа взаємодії покупців та продавців для укладання контрактів та здійснення торгових операцій, а також встановлення цін, попиту та пропозиції на визначені види товарів.

Протягом останнього десятиліття світовий біржовий ринок значно розростається по усіх регіонах світу. Так, у 2020 р. торгова активність на світових біржових ринках деривативів досягнула 46,77 мільярда угод та зросла на 35,6% у порівнянні з 2019 р. Тенденція, коли світові ринки деривативів, якими торгують на біржі, встановлюють рекорд загальної торгової діяльності спостерігається протягом останніх трьох років. Як і в попередні роки значне зростання спостерігається на біржах у Бразилії, Китаю та Індії, що знаходить відображення і у структурі міжнародного біржового ринку за географічними регіонами.

Найбільшу відсоткову частку світової торгівельної активності протягом десятка років займає Азіатсько-Тихоокеанський регіон з незначними коливаннями до зменшення від 50% світового обсягу торгів у 2010 році до 45% у 2020 році. Північна Америка займає у структурі друге місце із тенденцією до зменшення на 11 %, у 2010р. з 40% до 29,% світового обсягу торгівлі у 2020р. Протягом 10 років частка світового обсягу торгівлі, що припадає на біржі Латинської Америки коливалась в сторону зростання та в 2020р. збільшилась 6%. Частка світового обсягу торгів Європи протягом 2010-2015 різко зросла на 18%, а в наступні 5 років зменшилась на 6%. У кожній частині світу з'являються нові біржі, які здійснюють біржові операції переважно фінансовими інструментами.

В світі нині нараховується близько 180 фондових бірж та близько 50 міжнародних товарних бірж. Варто зазначити, що у багатьох країнах світу функціонує лише одна біржа. Проте, аналіз статистичних даних Асоціації ф'ючерсної індустрії свідчить про переважний вплив на розвиток біржової торгівлі 10 лідируючих на світовому ринку бірж та біржових об'єднань, які забезпечують біля 60% біржових угод. Протягом тривалого періоду у загальній структурі світової біржової торгівлі домінуючим залишається біржовий фінансовий ринок, частка якого становить 70-72%, тоді як на біржовий товарний ринок припадає лише 19-20 %. Зокрема, якщо відобразити річні зміни у структурі укладених біржових контрактів в 2015 р. порівняно з 2014 р. зростання спостерігається по біржових інструментах групи «Інші види» – в 2,3рази, «Кольорові метали» – 47,1%, «Валюта» – 31,1%, «Енергоресурси» – 21,5%, «Аграрна продукція» – 18,0% , «Фондові індекси» – 13,6%. Водночас зниження обсягів світової біржової торгівлі спостерігається на «Дорогоцінні метали» – 14%, «Відсоткові ставки» – мінус 1,3 %, а також «Цінні папери» – 1%. Якщо ж прослідкувати зміни у довгостроковому періоді (5 та більше років) слід відмітити, що найбільше зростання у структурі світової біржової торгівлі в 2020 р. порівняно з 2014 р. спостерігається по біржових інструментах групи «Інші види» – в 3рази, «Енергоресурси» – в 2,7 рази та «Фондові індекси» – в 2,5 рази. Водночас значне зростання обсягів торгів спостерігається по групах «Цінні папери» – в 2р, «Аграрна продукція» – 84,9%, «Кольорові метали» – 80,4%, «Валюта» – 67,9%, «Відсоткові ставки» – 26,1 %. Значення показників групи «Дорогоцінні метали» залишається майже не змінним та зросло лише на 2%.

В останні роки обороти товарних та товарно-сировинних бірж також є досить великими, а тому вони також відіграють велику роль та мають вплив на розвиток економіки [2]. Так, у 2020 р. кількість біржових угод, укладених у світі щодо агропродовольчої продукції, збільшилась порівняно з 2010 р. у 3 рази. За останнє десятиліття біржовий ринок аграрної продукції досить розширився, адже на світових товарних біржах появляються нові види інструментів. Розглядаючи економічну роль товарних бірж, варто відмітити, що біржові торги завжди відбуваються з дотриманням принципів відкритості і публічності та з суворим дотриманням правил біржової торгівлі, що полегшує функціонування ринкового механізму. Сформовані на біржах котирувальні ціни розглядаються як базові для розрахунків представниками торгової, фінансової та промислової сфер. Саме тут формуються світові ціни товарні активи: зерно, енергоресурси, метали, тощо.

Набквзє поширення біржова торгівля в Україні. Загальна кількість товарних бірж за даними Державної служби статистики України у 2018 р становила 622, станом на початок 2021 року – 620 одиниць [1]. З огляду на тенденцію попередніх років, можна припускати, що в Україні станом на 2021 р кількість діючих бірж може становити до 200 одиниць. Незважаючи на значну кількість товарних бірж, в Україні до цього часу не відбулося створення повномасштабного біржового аграрного ринку.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Внутрішня торгівля. Кількість бірж. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 1 квітня 2021).
2. Солодкий М.О., Яворська В.О. Біржовий ринок в умовах глобалізації: стан та перспективи розвитку. Інфраструктура ринку. 2021. Вип. 1. С. 188-193.